

THE CONSTANTS OF PERFECTION IN THE POETRY OF RADU STANCA

Dan Pătrașcu

PhD, "Mihai Eminescu" National College, Buzău

Abstract: An overview of Radu Stanca's poetic work reveals an artist who perfectly masters the poetry's tools from the beginning to the end of his work. The singular tone of the lyrics, their musicality, the original poetical images, the resumption of themes and their deepening, the creation and the suggestion of a range of emotions and feelings, are as many representations of what we called the constants of poetic perfection in the case of Radu Stanca. The complexity of his poetry resides paradoxically in a preservation of the form simplicity, constantly enriched with a broadening of the thematic perspective.

Keywords: poetry, sentiments, tonality, literary themes, motifs.

O privire de ansamblu asupra operei poetice a lui Radu Stanca relevă un artist care stăpânește perfect, de la începutul până la sfârșitul operei, uneltele poeziei. Tonalitatea unică și inconfundabilă a versurilor, muzicalitatea acestora, țesătura imaginilor poetice, reluarea unor teme și aprofundarea lor, crearea și întreținerea sugestiei într-o gamă nuanțată de emoții și sentimente, constituie reprezentări a ceea ce poate fi definit din perspectiva existenței unor constante ale perfecțiunii poetice.

Complexitatea poeziei lui Radu Stanca rezidă în mod paradoxal dintr-o conservare a simplității formei și mijloacelor poetice, îmbogățită cu o lărgire a perspectivelor tematice. Ceea ce s-a observat în legătură cu lirismul lui Radu Stanca stă mai ales sub semnul obiectivării în balade, specie care se legitimează aparte cu numele poetului în literatura română. Pe de altă parte, acest aspect al operei nu este și singurul, lirismul subiectiv completând concentric un discurs liric surprinzător de curgător și unitar. Pentru Radu Stanca poezia devine un mod de a trăi, de a percepe lumea printr-un filtru liric unic. Biografia poetului, moartea lui prematură, îi consolidează opera, ca în cazul lui Eminescu, pe care G. Călinescu îl considera un poet „sigilat de destin”. Vorbind despre acest aspect, Liviu Rusu afirmă în *Estetica poeziei lirice*: „Acest fior liric nu se manifestă ca ceva incidental, ci ca un rost de a fi, ca un destin. Este vorba deci de un *destin poetic*, care constă din faptul de a scruta ascunzișurile eului după un sens care nu se poate desprinde din aspectele superficiale ale lumii. Poezia lirică nu este simpla expresie a unui suflet, ci este un mod de a trăi, un mod de a realiza un destin inerent ființei brazdate de fiorul neliniștitor”¹. Și Nicolae Balotă constată intersectarea poeziei cu destinul în cazul lui Radu Stanca: „Dacă există un destin al poezilor, acesta e, fără îndoială, un vânător de soi, meșter în întinderea curselor și surprinderea făpturilor alese. Marii poeți cad, parcă, întotdeauna, într-o cursă ce le-a fost *anume* pregătită. Citind și recitind baladele lui Radu Stanca, ți-este dat să recunoști, cu admirație și pietate, cu câtă îndemânare Poezia și-a ales victima sa, cum a atras-o spre locurile ce i le desemnase și cum, în cele din urmă a răpus-o”².

O constantă poetică esențială în poezia lui Radu Stanca este iubirea, construită din subtilități ale gesturilor așteptării, apropierii, împlinirii și despărțirii. De asemenea, sentimentul iubirii se dezvăluie într-o problematică existențială mai amplă, de la aventura vieții străjuite de moarte, până la teama pierderii iubitei, iubirii sau pierderii de sine. Discursul

¹Rusu, Liviu, *Estetica poeziei lirice*, Editura pentru literatură, București, 1969, p.102.

² Balotă, Nicolae, *Umanități*, Editura Eminescu, București, 1973, p. 393.

poetic se dezvăluie delicat, într-o succesiune de gesturi perfect studiate, într-un decor la limita dintre realitate și scenografie. Ceea ce omogenizează discursul liric este o muzică omniprezentă o suită de tonuri înalte, evocatoare, care dispersează sensurile comune, esențializându-le.

Mișcărilor iubitei, gesturile ei, vorbele sau tăcerea, sunt elemente care alcătuiesc un univers al apropierii, deopotrivă liniștitor și tulburător, amintind atmosfera bacoviană din *Decembre*: „Fă focul și preumblă-te prin casă/Fără să spui nimic, nici un cuvânt.../ Vreau să mă simt la tine ca acasă./ Să nu simt frunzele cum zboară-n vânt...” (*Frunze, Elegie de toamnă*)³. Tăcerea este un leitmotiv, tăcerea iubitei este când ocrotitoare, când ispășitoare, consecință a îndepărtării iremediabile: „Taci, să s-audă noaptea care vine! / Taci, să s-audă pasul ei sfios! / De-acum începe-alt glas să cânte-n mine. / De-acuma glasul tău e de prisos// Nu tulbura cu sunetele tale / Această gravă muzică de sus, / Mai bine taci sub vastele portale / Sub care stai cu umărul adus”⁴ (*Silentium nocturn*). Lumina iubirii ar trebui să fie mai sublimă decât cea a stelei polare, iar sentimentul ar trebui să preia în mod ideal calitățile astrului, statornicia și puritatea: „Statornică stea! Nemișcată și pură! / Când oare putea-voi să văd în adâncul / Luminii din tine, o mult mai sublimă / Lumină: iubirea!”⁵ (*Ca steaua polară*).

O apariție nocturnă stranie dezvoltă apariția unui înger frumos și sinistru. Mai interesantă este desfășurarea ulterioară a ideii poetice, Iubita (maiestuoasă, prin majusculă) nu este trezită, pentru că l-ar fi certat sau ar fi râs de el (interesante anticipări legate de *trezirea* din somn și *râsul* compătimitor al iubitei care ar fi trebuit să-i aline chinul vedeniei). În aceste condiții, rămâne să-și ducă singur povara coșmarului nefiresc de real: „Azi noapte, la lumina unui fulger / Am deslușit, din pat, pe întuneric, / Holbându-se asupra mea, himeric, / Cel mai frumos și mai sinistru înger. // [...] Te-aș fi trezit, Iubito, dar mi-era că / M-ai fi certat sau ai fi râs de mine. / Și m-am zbatut atunci, de rău, de bine, / Până în zori, când ziua se dezghioacă. // Acum e zi. Lumina ca un greier / Tot țârâie-mprejur cu mii de șoapte, / Însă acea imagine de-azi noapte / Îmi stă mereu în ochi, în trup, în creier...”⁶ (*Nesomn*). Interesantă aici este metafora complexă a revărsării luminii, care ca un greier „țârâie-mprejur cu mii de șoapte.” Imaginea persistă și pare mai dureroasă, mai acutizată de lumină, fiind înfiptă în ochi, trup și creier. La un alt nivel de interpretare, aceasta poate fi chiar imaginea angelico-demonică a iubirii, amestec de apropiere și îndepărtare, întuneric și străfulgerare.

În *Cântec de leagăn* contemplarea somnului iubitei este liniștitoare, *tăcerea idolatră* a vegherii aduce cu sine o contemplare a trupului care, văzut ca o *insulă a grației*, dezvăluie frumusețea feminină în stare pură: „Când dormi ești mai frumoasă decât trează. / Deci lasă-te, iubita mea, - ntre perne !/ / Cu tine armoniile eterne / Se-nchid în crisalide și-ncetează.// [...] Eu stau într-o tăcere idolatră/ Și, contemplându-ți somnul plin de pace, / Văd cum îți ies din vălurile-opace / Suavii melci ai trupului de piatră, // Cum, pe-albitura patului tău moale / Învăluit de briza respirației, / Ți se mulează țârmurile goale / Întocmai ca o insulă a grației”⁷.

Într-un text construit sub forma lamentației unui poet, iubita este *lumina tristă* și *uimirea*, constatare a încă unui mare mister insolubil al acestei lumi: „Pe tine te laud, prea frumoaso, pe tine / Și ție, prea tainico, ție mă-nchin, / Căci tu ești lumina ce stă trist pe mine / Și tu ești uimirea de care sunt plin. // [...] Iar eu mă-învârtesc în zadar lângă podul / Ce stă ridicat ca un deget în vânt / Și nu știu-n ce fel i-aș putea tăia nodul / Și nu știu-n ce fel aș

³ Stanca, Radu, *Versuri*, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 174.

⁴ Stanca, Radu, *Versuri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 133

⁵ Idem, p. 89.

⁶ Idem, p. 80

⁷ Stanca, Radu, *Doti*, Editura Cartea Românească, București, 2011, p. 342.

putea să te cânt”⁸ (*Lamentația poetului pentru iubita sa*). Singura posibilitate rămâne cântecul, muzica poeziei, căutarea de a fixa prin cuvânt ființa translucidă, de aer a iubitei.

De altfel, acest motiv al iubitei translucide, decantate în urma unui proces alchimic apare în mai multe texte: „Și iată că-ntr-o noapte izbuti! / Căci distilat prin zeci de eprubete / Lichidul cu reflexe albăstrii / Iscă un fum cu forma unei fete, // O fată cu păr lung, de abur pur, / Cu sânii goi, săltând ca niște valuri, / O negură dansând jur împrejur / Într-o profuzie stranie de voaluri.”⁹ (*Baladă studențească*). Întrebările reușesc să prindă înlăuntrul lor ființa de aer a iubitei, fiind un amestec de ingenuitate și delicatețe a eului, care caută izvorul frumuseții feminine: „De ce dai voie vântului să umble / Prin părul tău și să ți-l răvășească? / E mângâierea lui, făcută-n tumbe, / Mai caldă, mai suavă, mai cerească”¹⁰ (*De ce dai voie vântului*).

Casa cea nouă devine un spațiu al depozitării uriașului avut al iubirii, elementele ce-l vor compune sunt toate importante, deși aparent banale, prin puternica forță de atracție gravitațională a sentimentului care creează microuniversul: „Hai să ne azvârlim, din prag, privirea / Și să vedem cam ce-ar fi de făcut; / Pe unde-o să ne-ngrămădim iubirea, / Unde-aranjăm acest uriaș avut... // [...] Pe prag și pe podele vom întinde / Al bunei înțelegeri larg covor, / Atingerea lui caldă va desprinde / Din pașii noștri spinii grijilor...”// (*Inscripție pe un bon de repartiție*)¹¹.

Iubirea sfârșită, rod al unei neconcordanțe ideal (masculin) - material (feminin), se dizolvă într-o imagine a iubitei care preferă faptele *himerelor* și *poveștilor*. O constatare tristă a unei morți în viață, a unei împuținări sufletești. Cuvintele care au făcut posibilă lumea iubirii nu mai sunt de ajuns: „Prin urmare, nu mă mai iubești! / Nu mai vrei comori înflăcărate, / Vrei de-acum comori adevărate. / Fapte, nu himere și povești”// Zici acum că toate-au un sfârșit. / Zici acum că toate-au fost doar planuri ... / Vrei, pesemne, dincolo de geamuri / Să mă faci să cred că ai murit... (*Epigramă*)¹². Din minunile iubirii rostite, rămâne amintirea tristeții *monocorde*, a celor care rămân, în ciuda apropierii, străini: „Ai dreptate. Alte limbi vorbeam / Și-alte zări ținteam pe-aceleași vorbe // Sub tristeți și lacrimi monocorde / Două frunți străine-ncrucșam”¹³. Într-un alt text, esențial pentru lirica lui Radu Stanca, sentimentul iubirii metamorfozează străinul într-o imagine a celui care devine atât de apropiat încât destinele se confundă: „Străinule, intrat aici hoștește! / Hoinarule, căzut în mreaja mea! / Ia-mi palma desfăcută și citește: / Nu soarta mea e-n ea, ci soarta ta!”¹⁴ (*Doti*).

În alte texte, poate fi observată o tematică gravă, metafizică, căreia i se subsumează permanent iubirea. Astfel, *tristețea*, *inima neagră*, *visarea*, devin componentele unei stări poetice care declanșează reflecția: „O să rămâi în mine și după ce-o să pleci, / La fel de nepătrunsă, la fel de-mbietoare, / O insulă ciudată cu drumuri și poteci / Ce nu duc nicăirea sărmana mea plimbare”. // O să rămâi în mine și după ce-o să zbori / Din inima mea neagră, ca un canar din cușcă. / Tristețea mea ciudată te va ochi și-n nori; / Tristețea mea țintește mai bine ca o pușcă. // Și te-aș zări oricâte costume ai schimba, / Oricâte măști ți-ai pune să nu te pot cunoaște. / Visarea mea – din sute de mii te-ar descifra. / Tristețea mea – din sute de mii te-ar recunoaște”¹⁵ (*Poem*).

O enciclopedie de gesturi ale iubirii, aduceri aminte ale fericirii împreună, este cuprinsă în *Anacronism romantic*: „Cum? Mai alerg și-acuma pe țărături s-asculti marea? / Acele-apusuri roșii și-acum le mai privești? / Tot îți mai faci cu grijă la ora 5 plimbarea, / Tot

⁸ Stanca, Radu, *Versuri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 139

⁹ Idem, p. 72.

¹⁰ Stanca, Radu, *Doti*, Editura Cartea Românească, București, 2011, p. 344.

¹¹ Idem, p. 301.

¹² Stanca, Radu, *Versuri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 158

¹³ Idem, p. 158.

¹⁴ Idem, p. 38

¹⁵ Idem, p. 85.

„Îți mai iei umbrela de soare când citești?” Evocarea gesturilor obișnuite ale iubitei devine, prin antiteză, motiv de strigăt disperat, constatare a trecerii, dizolvarea a visurilor, pierdere în moarte: „N-ai încă sensul morții, nu simți ce se petrece? / Nu vezi că viața fuge din noi ca un tâlhar? / Că vasele cu visuri au început să sece / Și nu mai pot să umple nici un pahar măcar?” Teama de toamnă, frica metafizică de moarte, aduce cu sine înstrăinarea, eul pare blocat într-un spațiu aflat la granița dintre propria interioritate și lume: „Ne apropiem de toamnă cu fiecare seară / Și-abia mai poate lampa răzbate până-n drum. / Mi-e frică lângă geamuri să mai privesc pe-afară / Și teamă-mi-e și-n mine să mai privesc acum”¹⁶.

În *Frunze*, prezența iubitei apără de urgia toamnei, a stingerii și a morții: „Ferește-mă în preajma ta, de vasta / Urgie-a toamnei care bântuie.../Și nu mă întreba în noaptea asta/ De ce mă înspăimântă frunzele...” Imaginea toamnei *funerare* și angoasa legată de grămezile de frunze moarte apare (și) în *Invocație*: „Apropie-te-n tăcerea de toamnă funerară! / Îți voi deschide poarta și-ți voi așterne-n drum / Grămezi de frunze moarte, pe care ca pe-o scară / Să poți urca la mine prin negură și scrum”¹⁷.

Migrarea biograficului către poezie se face într-un text care reflectă lupta interioară, tristețea perpetuă, la aniversare. Nicio bucurie, nicio stare de împlinire, doar adevărul crud al trecerii este cuprins în aceste versuri: „De pretutindeni, ca o neagră fiară, / M-amenință tristețile mereu. / Lupt veșnic când cu cei de dinafară, / Când cu cei tainici dinăuntru meu” (5 martie 1950)¹⁸. Viața este un asediu continuu, nimic nu se întâmplă, niciun semn nu străbate dincolo de crestele vieții: „De nicăiera nici un fel de veste. / De nicăiera nici un semn sau sfat. / Și totuși se-implinesc pe-aceste creste / Treizeci de ani de când sunt asediat”¹⁹.

Zeul, Îngerul, Demonul se prăbușesc, într-o simbioză perfectă, fețe diferite ale unei singure înfățișări: „Sunt singur? Suntem doi? O clipă / Sau o vecie? Diavol? Înger? / Bat cu ardoare din aripă, Dar nu mă-nalț deloc, ci sânger. // Și cad pe culmile semețe / Răpus de-atâta încordare, / Zeu blestemat cu două fețe / Și-o singură înfățișare” (*Horoscop*)²⁰.

În multe texte, moartea nu mai poartă încărcătura tragică a suferinței, dimpotrivă, este imaginată ca o alunecare senină, o îmbinare de frumusețe și puritate: „O! Cine-ar fi spus c-așa e sfârșitul! / Credeam c-o să fie cumplit, dureros. / Când colo, sfidând la amurg răsăritul, / Fu cum nu se poate mai pur, mai frumos”. *Zborul curmat* se desfășoară într-un univers medical în care sora zâmbește și se aude vocea-chemare a unui Dumnezeu văzut ca marele noptii chirurg: „Întins, învelit într-o mare lumină / Stăteam, așteptând să-mi iau zborul curmat. / Priveam uneori către sora blajină / Și ea îmi zâmbea cu un aer ciudat. // Și totuși sfârșitul era. Căci în vreme / Ce soarele meu înclina spre amurg, / O voce din cer începu să mă cheme. / Era vocea marelui noptii chirurg”...²¹ (*Elegie*). La fel, în *Post-mortem*, ideea ieșirii din viață nu este întunecată, ci dimpotrivă, este o imagine suavă, cu reverberații argheziene, a împăcării cu sine: „Nu e nimic mai simplu ca această / Plecare-n noaptea putredă ca scrumul. / E ca și cum ai da deodată drumul / Unui canar din tine pe fereastră”²². Într-unul din ultimele texte ale poetului, moartea este conturată în tușe groase, fiind o cruntă imagin(ar)e a trupului descompus și a încremenirii: „Ochii bătuți de aripile pleoapei / Azi au în ei nisip și nu se mișcă. / În inimă, crezând că-i măr, un vierme / Se zvârcolește greu cuprins de-otravă”. [...] De-a dreapta mea-ntunec, întuneric / De-a stânga mea. / Dar eu mă-ntreb tăcut: o! cum se face / Că nu mă obosește nemișcarea”²³ (*Cu luntrea mă streacor prin apa morții*).

¹⁶ Idem, p. 172.

¹⁷ Stanca, Radu, *Doti*, Editura Cartea Românească, București, 2011, p. 90.

¹⁸ Stanca, Radu, *Versuri*, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 149.

¹⁹ Idem, p. 149.

²⁰ Idem, p. 100.

²¹ Idem, p. 169.

²² Stanca, Radu, *Doti*, Editura Cartea Românească, București, 2011, 250.

²³ Op. cit. p. 256.

Experiența muririi se decantează în mărturisirea unor spaime și temeri care revelează poetic lumea de dincolo: „Ce mă-nspăimântă e: ultima zi, / Ultimul ceas, cea de pe urmă clipă, / Când, doborât pe culme, nu voi ști / Ce m-a lovit: un vânt sau o aripă?// Ce mă-ngrozește e: primul minut, / Primele zile, cel dintâi mileniu / Pe care-l voi petrece-acolo mut, / Legat la ochi de-ngrozitorul geniu.// Pe urmă o să mă obișnuiesc...²⁴ (*Ce mă-nspăimântă...*).

Un Robinson modern, conștient de naufragiul propriei existențe se profilează într-un imaginar marin, dezvoltat cu subtile ramificații metaforice, într-un text despre memorie și căutarea de sine: „De-aceea stau pe malul mării / Privind cum se scufundă nava / Ce-n golful larg al nepăsării / Mi-a rătăcit, prin vremi, epava. // Voi fi de-acuma înainte / Un Robinson al căutării, / Plivind aducerile-aminte / De buruienile uitării, // Stropind din când, cu apa / Dorinței de-a cunoaște, câmpul / Și scormonind, dar nu cu sapa, / Ci cu-ntrebările, pământul”...²⁵ (*Robinson*).

În literatura română, lirica lui Radu Stanca poate fi considerată ca o reprezentare a perfecțiunii poetice, atât prin modul unic de abordare a temelor esențiale, între care se evidențiază iubirea, sentiment generator de ample reflecții lirice, cât și printr-un stil poetic original, inconfundabil, accentuat de muzicalitatea desăvârșită a versurilor. De asemenea, destinul poetului luminează sensurile înalte, metafizice, ale liricii sale.

BIBLIOGRAPHY

Stanca, Radu, *Versuri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.

Stanca, Radu, *Versuri*, Editura pentru Literatură, București, 1966.

Stanca, Radu, *Doti*, Editura Cartea Românească, București, 2011.

Balotă, Nicolae, *Umanități*, Editura Eminescu, București, 1973.

Rusu, Liviu, *Estetica poeziei lirice*, Editura pentru literatură, București, 1969.

²⁴ Idem, p. 257.

²⁵ Stanca, Radu, *Doti*, Editura Cartea Românească, București, 2011, p. 225.